

Сенченко Н. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-3767-8937

Лиса А. О.,

здобувачка вищої освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ЗБИРАННЯ, ОЦІНКА ТА ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

COLLECTION, EVALUATION, AND ADMISSIBILITY OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS: CONTEMPORARY TRENDS OF JUDICIAL PRACTICE

У статті здійснено комплексний аналіз збирання, оцінки та допустимості доказів у кримінальному провадженні України з урахуванням особливостей здійснення кримінального процесу в умовах дії воєнного стану. Розглянуто нормативні засади доказування, закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України, а також в положеннях Конституції України та актуальній судовій практиці Верховного Суду, що формують підходи до визначення законності та допустимості доказової інформації.

Особливу увагу приділено аналізу впливу спеціального порядку кримінального провадження, передбаченого ст. 615 КПК України, на процесуальні вимоги до збирання та оцінки доказів, а також проблемі дотримання балансу між ефективністю розслідування кримінальних правопорушень і гарантуванням прав і свобод людини. Особливо проаналізовано роль електронних доказів у системі доказування, їх правову природу та проблемні аспекти процесуального оформлення й оцінки допустимості в умовах цифровізації та обмежених можливостей традиційної фіксації доказової інформації.

Зроблено акцент на необхідності змістовного підходу до оцінки допустимості доказів у надзвичайних умовах, який поєднує дотримання процесуальних вимог із врахуванням реальних обставин їх отримання. Обґрунтовується доцільність подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства з урахуванням національної та міжнародної судової практики з метою забезпечення правової визначеності та справедливого судового розгляду в умовах воєнного стану.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказування, збирання доказів, оцінка доказів, допустимість доказів, електронні докази, воєнний стан, судова практика.

The article provides a comprehensive analysis of the collection, evaluation, and admissibility of evidence in criminal proceedings in Ukraine, taking into account the specific features of criminal procedure under martial law. The regulatory framework of evidentiary activities established in the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as the provisions of the Constitution of Ukraine and the relevant case law of the Supreme Court, which shape approaches to determining the legality and admissibility of evidentiary information, are examined.

Particular attention is paid to the analysis of the impact of the special procedure for criminal proceedings provided for in Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine on procedural requirements for the collection and evaluation of evidence, as well as to the issue of maintaining a balance between the effectiveness of criminal investigation and the protection of human rights and fundamental freedoms. The role of electronic evidence within the evidentiary system, its legal nature, and problematic aspects of its procedural formalization and admissibility assessment in the context of digitalization and limited possibilities for traditional evidence recording are analyzed separately.

Emphasis is placed on the need for a substantive approach to assessing the admissibility of evidence under extraordinary conditions, which combines compliance with procedural requirements and consideration of the actual circumstances of obtaining evidence. The relevance of further improvement of criminal procedural legislation with due regard to national and international judicial practice is substantiated in order to ensure legal certainty and a fair trial under martial law.

Key words: criminal proceedings; evidentiary process; collection of evidence; evaluation of evidence; admissibility of evidence; electronic evidence; martial law; judicial practice.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку кримінального процесу України питання збирання, оцінки та допустимості доказів у кримінальному провадженні набувають особливої актуальності у зв'язку з тривалою дією воєнного стану та об'єктивними викликами, зумовленими збройною агресією РФ проти України. Надзвичайні умови здійснення кримінального провадження істотно впливають на можливість дотримання класичної процесуальної форми під час проведення слідчих (розшукових) дій, фіксації доказової інформації та її подальшої оцінки судом.

Застосування спеціального порядку кримінального провадження, передбаченого ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), з одного боку, спрямоване на забезпечення ефективності досудового розслідування, а з іншого – актуалізує та висвітлює проблему визначення меж допустимості доказів і ризиків звуження процесуальних гарантій прав і свобод людини. Окрім цього, активне використання електронних доказів в умовах цифровізації та обмеженого фізичного доступу до джерел доказової бази посилює проблему відсутності системного нормативного регулювання порядку їх збирання, фіксації та оцінки, що негативно впливає на єдність судової практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика збирання, оцінки та допустимості доказів у кримінальному провадженні ґрунтовно досліджується у національній доктрині кримінального процесу. Так, О. Л. Дульський розглядає збирання доказів як складну пізнавальну діяльність уповноважених суб'єктів, що поєднує процесуальні та інтелектуальні аспекти. А. В. Коваленко наголошує на необхідності чіткого відмежування збирання доказів від їх дослідження та підкреслює значення процесуальної форми для забезпечення допустимості доказової інформації.

Питання оцінки доказів та ролі внутрішнього переконання суду досліджуються С. А. Чижем, а конституційні аспекти допустимості доказів і відповідна практика Верховного Суду аналізуються у працях О. В. Крикунова та Г. В. Денісової. Особливу увагу в сучасних наукових дослідженнях приділено електронним доказам. Зокрема, В. Шульга та Л. Калюжна характеризують електронні докази як специфічну форму доказової інформації з цифровою природою та підвищеною вразливістю до втрати або зміни, що обумовлює необхідність дотримання процесуальних вимог. В. О. Луцик акцентує на проблемі відсутності чіткого нормативного врегулювання електронних доказів у КПК України та труднощях формування єдиних стандартів їх допустимості у судовій практиці.

Окрему наукову зацікавленість становлять дослідження Н. М. Сенченко та Н. Д. Костюченко, які аналізують специфіку збирання та оцінки

доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Водночас, попри значну кількість наукових напрацювань, у доктрині й досі відсутній єдиний підхід до визначення меж допустимості доказів, отриманих за спеціальним порядком, а також до правової природи електронних доказів у надзвичайних умовах.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу збирання, оцінки та допустимості доказів у кримінальному провадженні України з урахуванням сучасної судової практики та особливостей здійснення кримінального провадження в умовах дії воєнного стану, виявлення проблем практичного застосування відповідних норм КПК України, а також окреслення основних напрямів удосконалення правового регулювання з метою забезпечення ефективного кримінального провадження та належного захисту прав і свобод людини.

Виклад основного матеріалу. Нормативні засади доказування містяться у ст. 84-94 КПК України, які визначають поняття доказів, їх джерела, процесуальний порядок отримання та критерії оцінки. Положення ч. 1 ст. 84 КПК України наголошують: «доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню» [1]. «Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів» згідно з ч. 2 ст. 84 КПК України [1].

Враховуючи вищезазначені положення, слід підкреслити, що будь-які фактичні дані, здобуті поза процедурою, встановленою КПК України, взагалі не можуть вважатися доказами.

Збирання доказів у кримінальному провадженні є первинним і визначальним етапом доказової діяльності, оскільки саме на цьому етапі формуються фактичні дані, які надалі оцінюються судом згідно зі ст. 94 КПК України. Необхідно зазначити положення ст. 93 КПК України, що передбачають: 1) «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України» (ч. 1 ст. 93); 2) «сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України» (ч. 2 ст. 93); 3) «сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження,

здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів» (ч. 3 ст. 93) [1].

В науковому колі існує достатня кількість тлумачень поняття «збирання доказів», однак, ми зазначимо трактування, яке найбільш повно описує цю процедуру. О. Л. Дульський зазначає: «... збирання доказів сторонами кримінального провадження являє собою пізнавальну діяльність, уповноважених на це суб'єктів, яка полягає у знаходженні, сприйнятті, витребуванні, вилученні, збереженні, фіксації фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження, відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та враховуючи практику Європейського суду з прав людини» [2, с. 83].

Однак, А. В. Коваленко має дещо іншу думку з приводу тлумачення поняття «збирання доказів». Науковець обґрунтовує необхідність «відмежування збирання доказів від їх дослідження, зазначаючи, що пізнавальні процеси переходу доказової інформації у свідомість суб'єкта доказування становлять самостійну складову доказування і не тотожні збиранню доказів» [3, с. 60–61].

Проте ми поділяємо позицію О. Л. Дульського, оскільки наведене ним визначення найбільш повно розкриває зміст збирання доказів як складної пізнавальної діяльності. Дійсно, збирання доказів охоплює не лише технічні дії зі знаходження чи вилучення фактичних даних, а й передбачає інтелектуальний процес їх сприйняття, аналізу та нормативно врегульованої фіксації. Саме такий підхід дозволяє всебічно відобразити сутність доказової діяльності у кримінальному провадженні та узгоджується як з національним законодавством, так і зі стандартами, сформованими судовою практикою, в тому числі й міжнародною.

Судова практика також формує чіткі критерії законності збирання доказів. Касаційний кримінальний суд ВС (далі – ККС ВС) у постанові від 12.08.2019 р. у справі №607/14707/17 сформував правову позицію, згідно з якою доказ вважається допустимим лише у сукупності процесуальних умов, зокрема: «1) його отримання з передбачених КПК України процесуальних джерел доказів; 2) збирання доказів належним (законним) суб'єктом; 3) процесуальна дія проведена у спосіб, передбачений законом; 4) дотримані вимоги КПК щодо фіксування вчиненої процесуальної дії» [4].

Виходячи з вищезазначених положень, слід зробити висновок: якщо хоча б одна з вказаних умов не виконана, то отримана інформація доказового значення мати не може. Ці вимоги забезпечують контроль за процесуальною чистотою етапу збирання доказової інформації.

Варто акцентувати увагу на тому, що фіксація доказової інформації може здійснюватися шляхом вилучення та збереження її джерела в натурі, унаслідок чого формуються первинні докази, або шляхом створення спеціальних моделей, які утворюють похідні процесуальні джерела доказів», на чому безпосередньо наголосив А. В. Коваленко в своїх працях [3, с. 61–62].

Втім, у період дії воєнного стану процедура збирання доказів є ускладненою та має певні особливості. Через небезпеку, обмежений доступ до територій, відсутність можливості негайного залучення відповідних осіб для здійснення процесуальних дій КПК України передбачає спеціальні правила, регламентовані ст. 615 цього Кодексу. Зазначені норми мають істотне значення для перевірки законності доказів, оскільки вони визначають можливість тимчасової зміни загальноприйнятої процедури через дію воєнного стану. При цьому доказ, отриманий у воєнних умовах, визнається допустимим лише за умови дотримання саме спеціального порядку, передбаченого ст. 615 КПК України [1].

Суди зобов'язані враховувати об'єктивні обставини, які унеможливають застосування традиційної процедури, але при цьому не повинні відступати від загальних вимог щодо захисту прав людини, а також загальних засад кримінального провадження, закріплених в ст. 7 КПК України. Таким чином, зважаючи на сучасні реалії, при оцінці доказів важливо враховувати не лише формальне дотримання норм, а й реальні умови, у яких вони були здобуті.

Проте навіть за наявності чітких стандартів належності й допустимості доказів на практиці виникають значні труднощі, особливо в кризових та надзвичайних умовах, коли об'єктивні обставини можуть впливати на належну фіксацію та зберігання доказової інформації. Саме ці проблеми потребують окремого аналізу, оскільки вони визначають ризики подальшого визнання доказів недопустимими. Доцільно буде згадати основні проблеми, які можуть виникати під час збору доказової інформації в умовах сьогодення України, про які зазначили Н. М. Сенченко та Н. Д. Костюченко в своїй статті. Отже, серед таких проблем найбільш поширеними є: «1) ускладнення процесу збору доказів через відсутність усталених процедур та обмеження свободи пересування осіб і транспортних засобів; 2) неможливість проведення слідчих дій безпосередньо на місці події через загрозу життю учасників кримінального процесу; 3) недотримання встановлених стандартів збору доказів внаслідок недостатньої кваліфікації залучених

осіб; 4) об'єктивні труднощі у встановленні вини підозрюваного; 5) неможливість застосування традиційних методів криміналістичного дослідження, зокрема дактилоскопії чи аналізу ДНК; 6) відсутність свідків внаслідок небезпеки для їхнього життя та здоров'я; 7) необхідність оперативного реагування на скоєне кримінальне правопорушення у критичних умовах надзвичайної ситуації» [5, с. 4].

Варто погодитися з позицією вищезазначених дослідників, які наголошують на тому, що окреслені проблеми мають не лише теоретичне, а й вагоме практичне значення. Адже вони характеризують сучасний стан доказування в умовах воєнного стану та відображають ті реальні труднощі, з якими стикаються слідчі, прокурори та суди сьогодні в своїй практиці.

Ігнорування таких викликів може призвести до порушення процесуальних гарантій, що, у свою чергу, негативно впливає на об'єктивність і справедливість кримінального провадження. Саме тому ці проблеми потребують не формального констатування, а системного опрацювання та пошуку дієвих шляхів їх подолання.

Шляхи вирішення окреслених проблем доцільно шукати як у сфері нормативного регулювання, так і у практичній діяльності органів досудового розслідування та суду. Зокрема, важливим напрямом є подальше вдосконалення положень КПК України з урахуванням викликів воєнного стану, що дозволить чіткіше визначити особливості фіксації, вилучення та збереження доказів за надзвичайних умов. Не менш значущими є напрацювання міжнародних судових інституцій, насамперед ЄСПЛ, практика яких містить стандарти щодо допустимості доказів у разі обмеження державою окремих прав людини.

Особливої уваги потребує не лише методичне (розробка нових або внесення суттєвих змін до існуючих рекомендацій й інструкцій для відповідних осіб), а й належне матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів. Практика доводить, що ефективність збирання доказової інформації в умовах сьогодення значною мірою залежить від наявності сучасних технічних засобів. До таких, зокрема, варто віднести: портативні засоби відеофіксації, які дають можливість належно зафіксувати обстановку події навіть у небезпечних умовах; мобільні криміналістичні набори, що дозволяють проводити огляд місця події за відсутності стаціонарного обладнання; переносні системи збереження й резервування цифрових даних, які запобігають втраті важливої інформації у разі перебоїв із живленням або зв'язком. Не менш важливими є засоби індивідуального захисту, в тому числі бронезилети, каски тощо.

Наявність таких ресурсів у поєднанні з якісним методичним забезпеченням створює умови для належного й законного збирання

доказів навіть за надзвичайних обставин. Таким чином, розв'язання вище окреслених проблем є неможливим без комплексного підходу, що охоплює одночасно нормативні, методичні та матеріально-технічні аспекти діяльності правоохоронних органів.

Наступним, не менш важливим, кроком є оцінка доказів. На законодавчому рівні оцінка доказів регламентована ч. 1 ст. 94 КПК України: «слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення» [1].

У науковій доктрині звертається увага на те, що показання свідків та інші джерела доказів не завжди є безпомилковими, навіть за відсутності упередженості, що обумовлює потребу в їх ретельному та критичному аналізі у взаємозв'язку з іншими матеріалами кримінального провадження. С. А. Чиж підкреслює, що: «суд не може сприймати відомості «автоматично», а повинен перевіряти їхню логічну узгодженість, відповідність об'єктивним даним та способу їх отримання, що впливає зі змісту ст. 94 КПК України» [6, с. 885]. Тому необхідно наголосити, що оцінка доказів у сучасному кримінальному провадженні поєднує правові критерії, наукові підходи та вимоги судової практики.

Важливу роль у процесі оцінки доказової бази в кримінальному провадженні відіграють ознаки належності та допустимості доказів. Відповідно до положень ч. 1 ст. 85 КПК України: «належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів» [1]. Водночас, в положеннях ч. 1 ст. 86 КПК України наголошується: «доказ вважається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України» [1].

Імператив щодо допустимості доказів у кримінальному провадженні безпосередньо впливає з положень Конституції України, оскільки саме Основний Закон встановлює межі й стандарти доказування. Положення ч. 3 ст. 62 Конституції України закріплюють фундаментальну правову аксіому: «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь» [7]. Це положення визначає конституційний стандарт доказування та формує обов'язковий критерій оцінки будь-якого доказу. Тому

допустимість доказів є не лише процесуальною вимогою, закріпленою у КПК України, а й конституційною гарантією захисту прав й свобод особи, спрямованою на недопущення використання у відповідному провадженні інформації, здобутої шляхом порушення прав людини або встановленої законом процедури.

Верховний Суд (далі – ВС) у постанові від 21.01.2020 р. у справі №381/2316/17 прямо наголосив: «відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України та ст. ст. 17, 86-87 КПК України, обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» [8]. Слід погодитися з рішенням ВС: «допустимість доказів оцінюється передусім через призму конституційного стандарту, а недотримання вимог щодо законності їх одержання є безумовною підставою для визнання таких доказів недопустимими» [8]. Виходячи з вищезазначеного, важливо акцентувати увагу на тому, що використання недопустимих доказів призводить до порушення принципу верховенства права та створює загрозу необґрунтованого засудження особи.

У доктрині кримінального процесу дослідники, зокрема О. В. Крикунов та Г. В. Денісова слушно підкреслили: «...будь-який доказ визнається допустимим за одночасного дотримання двох загальних умов: 1) позитивної – якщо доказ отриманий із дотриманням порядку, встановленого КПК України; 2) негативної – якщо доказ сформовано без істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією, законами та міжнародними договорами, ратифікованими Україною» [9, с. 86].

Слід також враховувати, що важливим нововведенням КПК України, на якому наголосили О. В. Крикунов та Г. В. Денісова, стала ст. 90, відповідно до положень якої: «преюдиціальне значення для національного суду мають не лише рішення судів України, а й рішення міжнародних судових установ, юрисдикція яких визначається Україною (зокрема, ЄСПЛ чи МКС). Якщо таким рішенням, що набрало законної сили, встановлено факт порушення прав чи основоположних свобод людини, ці висновки є обов'язковими для врахування судом під час оцінки допустимості доказів» [1; 9, с. 86].

Таким чином, підхід до визначення допустимості доказів базується не лише на положеннях КПК України, а й на сформованій національній та міжнародній судовій практиці, яка фактично деталізує зміст процесуальних гарантій та дає можливість окреслити стандарти справедливої судочинства.

У цих умовах особливої актуальності набуває питання використання окремих видів доказів, які дозволяють забезпечити ефективне доказування в надзвичайних умовах. Серед них важливе місце посідають електронні докази, що в сучасних реаліях виступають самостійним елементом доказування та відіграють

ключову роль у фіксації обставин кримінального правопорушення.

Слід зауважити, що чинний КПК України не містить окремого положення, присвяченого регулюванню електронних доказів, що зумовлює наявність дискусій у науковому середовищі та створює певні труднощі у практиці їх збирання, фіксації й визнання допустимими у кримінальному провадженні. Відсутність чітко визначених процесуальних вимог щодо роботи з електронною доказовою інформацією ускладнює забезпечення єдиних стандартів її допустимості, особливо в умовах дії воєнного стану.

Водночас на практиці електронні докази інтегруються у систему доказування через загальні положення КПК України про документи та інші процесуальні джерела доказів, що не завжди забезпечує належну визначеність правової природи таких доказів.

У науковій літературі електронні докази пропонуються розглядати як «специфічну форму доказової інформації, яка існує у цифровому (нематеріальному) форматі та підлягає фіксуванню, збереженню, опрацюванню й оцінюванню з урахуванням як технічних, так і правових аспектів» [10, с. 140]. Завдяки такому підходу ми маємо можливість комплексно оцінювати електронні докази, водночас аналізуючи проблему їх допустимості з огляду на необхідність дотримання процесуальних гарантій і забезпечення достовірності цифрових даних.

Як слушно зазначив В. О. Луцик: «сутність електронних доказів полягає у їх здатності фіксувати відомості в цифровій формі, які прямо або опосередковано підтверджують факти й обставини, що мають значення для кримінального провадження» [11, с. 140–141].

Аналізуючи особливості електронних доказів, В. Шульга та Л. Калюжна звертають увагу на їх цифрову природу, нематеріальний стан та залежність від технічних носіїв, що зумовлює підвищену вразливість такої доказової інформації до втрати, пошкодження або зміни. Вищезгадані дослідники підкреслюють: «зазначені особливості обумовлюють необхідність дотримання спеціальних процесуальних вимог під час фіксації, збереження та процесуального оформлення електронних доказів, оскільки порушення відповідної процедури може призвести до визнання їх недопустимими під час судового розгляду справи» [10, с. 139–140].

Таким чином, варто зауважити, що особливе значення електронних доказів зумовлює безпосередній вплив на оцінку їх допустимості, оскільки будь-які порушення на етапі фіксації чи збереження цифрової інформації можуть поставити під сумнів можливість її використання у кримінальному провадженні.

Надзвичайно важливим залишається питання щодо меж допустимості доказів у кримінальному провадженні, оскільки умови воєнного стану

об'єктивно впливають на можливість повного дотримання класичної процесуальної форми під час збирання та фіксації доказової інформації. У нестандартних/екстремальних умовах допустимість доказів не може оцінюватися виключно з позиції формального дотримання процедури, адже це призвело б до ігнорування реальних умов, у яких діяли уповноважені суб'єкти. Водночас такі обставини не можуть слугувати підставою для повного нівелювання процесуальних гарантій, закріплених у КПК України та Конституції України.

Водночас сьогоднішня Україна не означає зниження стандартів допустимості доказів або можливості свавільного відступу від процесуальних гарантій. Навіть застосовуючи спеціальний порядок кримінального провадження, передбаченого ст. 615 КПК України, докази повинні відповідати загальноприйнятим вимогам законності та не містити істотних порушень прав і свобод людини, адже відповідно до положень ст. 3 Конституції України обов'язком держави є «гарантування дотримання прав і свобод людини» [1; 7]. Такий підхід також впливає безпосередньо з положень ч. 3 ст. 62 Основного Закону держави, відповідно до якого: «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеної вини особи тлумачаться на її користь» [7].

Відповідно межі допустимості доказів у надзвичайних/екстремальних умовах формуються через баланс між необхідністю забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень і обов'язком держави гарантувати дотримання конституційних прав особи. Визначальним у цьому контексті є можливість суду встановити обставини отримання доказу, оцінити обґрунтованість відступу від загальної процедури та перевірити, чи не призвело це до порушення фундаментальних засад кримінального провадження, вичерпний перелік яких міститься в ст. 7 КПК України.

Особливої уваги потребує оцінка допустимості електронних доказів, які в вищезазначених умовах здебільшого є ключовим джерелом доказової інформації та вимагають дотримання вимог щодо їх цілісності, автентичності та перевірки їх достовірності. Порушення цих вимог, навіть за наявності надзвичайних обставин, може свідчити про недопустимість відповідного доказу.

Виходячи з вищезазначеного, надзвичайні/екстремальні умови не змінюють сутність допустимості доказів, в тому числі й електронних доказів, а лише зміщують акцент з формального дотримання процедури на змістовну перевірку законності, необхідності та пропорційності процесуальних відступів. Саме завдяки такому підходу стає можливим забезпечення балансу між завданням ефективного кримінального провадження та дотриманням основоположних прав

і свобод людини, що узгоджується із засадами кримінального провадження, а також практикою ВС та стандартами ЄСПЛ і сприяє здійсненню справедливого судового розгляду в умовах воєнного стану.

Висновки. Проведений аналіз проблематики збирання, оцінки та допустимості доказів у кримінальному провадженні України засвідчує, що в умовах дії воєнного стану зазначені інститути зазнають істотного впливу надзвичайних обставин, що об'єктивно ускладнює реалізацію традиційних процесуальних процедур. Разом із тим навіть за таких умов збереження конституційних стандартів доказування та процесуальних гарантій прав і свобод людини залишається визначальною вимогою кримінального судочинства.

Нормативне регулювання доказування, закріплене у положеннях КПК України, формує загальні правові орієнтири для діяльності учасників кримінального провадження, однак застосування спеціального порядку, передбаченого ст. 615 КПК України, актуалізує питання меж допустимості доказів і співвідношення процесуальної форми з реальними умовами їх отримання. У цьому контексті особливого значення набуває судова практика Верховного Суду, яка конкретизує критерії законності та допустимості доказової інформації з урахуванням дії воєнного стану.

Допустимість доказів у надзвичайних/екстремальних умовах не може розглядатися виключно крізь призму формального дотримання процесуальної процедури, однак і не допускає ігнорування загальноприйнятих засад кримінального провадження, визначених Конституцією України та КПК України. Такий підхід зумовлює необхідність забезпечення балансу між потребами ефективного розслідування кримінальних правопорушень і гарантуванням прав людини, що відповідає принципу верховенства права.

Окремої уваги потребує проблема використання електронних доказів, роль яких суттєво зросла в умовах цифровізації та обмежених можливостей традиційної фіксації доказової інформації. Відсутність спеціалізованого нормативного врегулювання електронних доказів у КПК України зумовлює неоднорідність підходів до їх процесуального оформлення та оцінки, що впливає на єдність судової практики.

З огляду на це подальший розвиток кримінального процесуального законодавства доцільно пов'язувати з удосконаленням правового регулювання доказування в умовах воєнного стану, зокрема шляхом уточнення процесуальних вимог до електронних доказів та врахування національної й міжнародної судової практики. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню правової визначеності, ефективності кримінального провадження та забезпеченню справедливого судового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 01.08.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.12.2025).
2. Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 85. Ч. 4. С. 76–85. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11>
3. Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Науковий журнал «Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Діденка»*. 2024. Вип. 2 (106), Ч. 2. С. 56–69. URL: <http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1650/6.pdf?sequence=1>
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.08.2019 р. у справі № 607/14707/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589933> (дата звернення: 16.12.2025).
5. Сенченко Н. М., Костюченко Н. Д. Збирання доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2025. Вип. 43. С. 1–6. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1981>
6. Чиж С. А. До питань оцінки доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2025. Вип. № 1 (34), С. 883–892. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.74>
7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.12.2025).
8. Постанова Верховного Суду від 21.01.2020 р. у справі № 381/2316/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179214> (дата звернення: 16.12.2025).
9. Крикунов О. В., Денісова Г. В. Загальні умови допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 84–91. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.12>
10. Шульга В., Калюжна Л. Електронні докази у кримінальному процесі: методи їх виявлення, дослідження та правове закріплення. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2025. Вип. 3 (40). С. 136–152. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/20537>
11. Луцик В. О. Проблеми правового регулювання використання електронних доказів у кримінальному провадженні. Матеріали конференцій МЦНД. 29 серпня 2025 р. м. Чернівці, Україна. С. 139–146. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1009>

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025